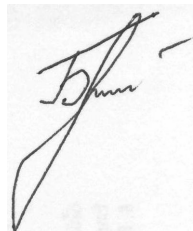


НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ  
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

**ГРИВНАК БОГДАН ЛЮБОМИРОВИЧ**



УДК 141.2: 37.013.73

**МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ  
ЯК ЧИННИК ЦІННІСНО-СВІТОГЛЯДНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ  
СУСПІЛЬСТВА**

09.00.10 – філософія освіти

Автореферат  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата філософських наук

КИЇВ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі публічного управління та адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Міністерство освіти і науки України.

**Науковий керівник** – доктор філософських наук, професор  
**Дзвінчук Дмитро Іванович**,  
Інститут гуманітарної підготовки та  
державного управління Івано-Франківського  
національного технічного університету  
нафти і газу, директор.

**Офіційні опоненти:** доктор філософських наук, професор  
**Ярошенко Алла Олександрівна**,  
Національний педагогічний університет  
імені М. П. Драгоманова,  
заступник декана факультету  
соціально-психологічних наук та управління;

доктор філософських наук, доцент  
**Бойко Анжела Іванівна**,  
Черкаський державний технологічний  
університет, завідувач кафедри філософії.

Захист відбудеться 29 червня 2016 р. об 11<sup>00</sup> годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.456.01 в Інституті вищої освіти НАПН України за адресою: 01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9, дев'ятий поверх, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 01014, м. Київ, вул. Бастіонна, 9, восьмий поверх, к. 802.

Автореферат розісланий 27 травня 2016 року.

Учений секретар  
спеціалізованої вченої ради



М. В. Грищенко

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність дослідження** полягає у необхідності виявити особливості модернізаційного потенціалу освіти у сучасному суспільстві, у якому збільшується кількість, якість та взаємопов'язаність ризиків, зумовлених інтенсифікацією та ускладненням соціальних змін. Розвиток держави, структурні перетворення на макро-, мезо- та мікрорівнях мають бути гармонійно взаємно узгодженими з модернізацією освіти для задоволення потреб громадян та встановлення нової системи цінностей, яка відповідає принципам демократичного громадянського суспільства.

Завдання освіти в кожній країні визначаються особливостями і перспективами її соціально-економічного розвитку та загальноосвітніми процесами і тенденціями. Система освіти суспільства має відповідати його стратегічним завданням. Як наголошується в Національній доктрині розвитку освіти, освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені.

Проте стан справ у вітчизняній освіті, темпи та глибина перетворень не повною мірою задовольняють потреби особистості, суспільства й держави. Глобалізація, зміна технологій, перехід до інформаційно-технологічного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, інші властиві сучасній цивілізації риси зумовлюють розвиток людини як головну мету, ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу, потребу в радикальній модернізації галузі; ставлять перед державою та суспільством завдання забезпечити пріоритетність розвитку освіти і науки, першочерговість розв'язання їх нагальних проблем. Сучасне життя вимагає інтелектуально-розвиненої особистості, базовим компонентом духовного світу якої будуть саме фундаментальні знання і здатність до самоосвіти в контексті інформації, обсяги якої постійно зростають.

Всі вищезначені фактори спричиняють певну дезорієнтацію суспільства, його ціннісно-світоглядну невизначеність. Це і не дивно. Проголошення незалежності нашої держави та падіння «залізної завіси» зробило можливим приєднання України до світових інтеграційних процесів, зокрема і в галузі освіти. Це, в свою чергу, вимагало включення української системи освіти до єдиного загальноосвітнього простору. Панування інформаційного суспільства із різким збільшенням обсягів доступної для пересічного громадянина інформації виводить на перший план можливість особи до її аналітичного осмислення та передачі за допомогою технічних засобів. Цей процес увійшов у протиріччя із замкнутістю радянської системи освіти, практично не орієнтованої на швидке впровадження у навчальний процес новітніх досягнень науки і техніки. Тому утвердження в Україні базових принципів філософії глобальної освіти проходило паралельно із розвінчанням міфу про «найкращу у світі радянську систему освіти».

Таким чином, розвиток освітніх парадигм в Україні, як і на всьому пострадянському просторі, мав свою специфіку, що пояснюється умовами

проживання в суспільстві з авторитарними методами управління та браком інформації про новітні педагогічні технології.

Сьогодні наше суспільство стикається зі швидкими і величезними технологічними змінами. Тому потрібні нові методи і засоби реформування і модернізації системи освіти для вдосконалення процесу отримання знань. У Лісабонській стратегії Євросоюзу, наприклад, визнається потреба навчання протягом життя для того, щоб бути здатним протидіяти економічним і соціальним проблемам.

Останнім часом все більш очевидним стає те, що потреба в освіті проявляється не тільки на рівні окремої особистості, окремої організації, а й суспільства в цілому. Тому такою актуальною сьогодні є концепція «безперервної» освіти, адже навчання протягом усього життя – це не забаганка окремої особистості, а нагальна потреба і вимога часу. Як свідчить міжнародна практика та аналіз сфери послуг з перепідготовки і навчання персоналу, погіршення економічної ситуації актуалізувало необхідність випереджального професійного розвитку, формування за допомогою перепідготовки вміння швидко і адекватно реагувати на зовнішні виклики, своєчасно переходити в перспективні професійні сектори відповідно до вимог ринкової економіки та економіки «суспільства знань» (інформаційного суспільства).

Виходячи із вищенаведеного, актуальність дослідження полягає у необхідності пошуків оптимального шляху модернізації освітньо-виховної сфери в сучасній Україні. Такого шляху, при якому б освіта, з однієї сторони, мала можливість на рівних конкурувати з освітніми системами провідних високорозвинених країн (враховуючи їх досвід та новітні досягнення), а з іншої, зберегла б усі ті власні здобутки, які виділяють її з поміж інших та забезпечують власну автентичність.

**Ступінь наукового опрацювання проблеми.** Дослідженню тематики, що проаналізована в дисертації, присвячена доволі значна кількість наукових та методичних публікацій. Однак, ця проблема є надзвичайно багатоаспектною, а тому її можна аналізувати як з позицій педагогіки, філософії освіти чи управління, так і з позицій соціології, культурології, історії та інших суміжних наук. Узагальнити результати цих досліджень покликана філософія. Саме філософсько-освітній аналіз ціннісно-світоглядного потенціалу модернізації освіти у справі подолання суспільно-орієнтаційної невизначеності досі був недостатньо системно опрацьованим у вітчизняній науці.

Розвиток системи освіти в Україні в досліджуваний нами період був предметом інтенсивних наукових дискусій, що безумовно відображено у значній кількості праць з педагогіки, соціології, психології та філософії освіти. Нам, перш за все, хотілось би виділити наукові доробки таких вчених як: В. Андрущенко, І. Бех, М. Богуславський, Б. Ганьба, В. Громовий, Л. Губерський, Д. Дзвінчук, В. Кремень, П. Кононенко, К. Корсак, О. Котлярова, А. Кузьмінський, М. Култаєва, В. Луговий, М. Михальченко, Є. Пінчук, І. Предборська, С. Пролєєв, З. Самчук, Г. Стасюк, І. Степаненко, Н. Сухова та ін.

Світові наукові надбання, що стосуються проблеми модернізації освітньо-виховної сфери відповідно до мінливих тенденцій сучасного суспільства та прогресу у всіх його проявах досить суттєві. Закордонні науковці, особливо російські, наголошують на важливості змін в освітньому середовищі, маючи на увазі не тільки методологічне, а й філософсько-світоглядне бачення проблеми. Хотілося б виділити наукові праці таких відомих авторів як А. Андреев, М. Артамонова, Н. Бар, Ч. Купісевич, Д. Лодж, А. Новіков, А. Панова, Н. Юдкевич та ін.

Слід приділити належну увагу поняттю «інформаційне суспільство», адже саме згідно його принципів і здійснюється розбудова освітніх систем більшості розвинених країн. Це поняття ретельно проаналізовано в працях таких вчених та дослідників як: Д. Белл, М. Кастельс, У. Мартін, Й. Масуда, Ф. Махлуп, Е. Тофлер, Ф. Уебстер, Ю. Хаяші та ін.

Протягом останніх 10-15 років з'явилася значна кількість праць, що стосуються запровадження принципів та функціонування інформаційного суспільства, і в доробках вітчизняних учених таких як: О. Голобуцький, В. Даніл'ян, Д. Дзвінчук, А. Колодюк, В. Лях, Є. Макаренко, О. Маруховський, В. Руденко, О. Шевчук, А. Ярошенко та ін.

Значна кількість науковців, які займаються дослідженнями глобальних суспільних трансформацій вважають, що інформаційне суспільство перейшло в нову фазу свого розвитку – суспільство знань. Цей процес аналізували такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені як В. Андрущенко, Г. Берегова, Д. Дзвінчук, П. Дракер, М. Згуровський, В. Зінченко, К. Корсак, М. Михальченко, А. Новіков, А. Сбруєва, Ф. Уебстер. Нові ідеї у цьому напрямку пов'язані насамперед, із працями П. Дракера і М. Кастельса.

Важливу роль в осмисленні шляхів здійснення модернізаційних процесів у сучасному суспільстві відіграє теорія суспільства ризику, яку розробляли У. Бек, Н. Луман, російські – В. Гришаєв, М. Ковальова, а також вітчизняні дослідники А. Качинський, В. Пасісниченко, О. Проценко, і зокрема у сфері філософії освіти – О. Бойко, О. Литвин, П. Чурмантаєв та інші.

Як уже зазначалося, модернізацію освіти будь-якої держави неможливо здійснювати не поклавши в основу певну модель, або так звану парадигму розвитку освіти. Питанням дослідження парадигм освіти приділяла увагу значна кількість учених як українських, так і зарубіжних, зокрема: Ш. Амонашвілі, В. Андрущенко, В. Баранівський, М. Бойченко, Н. Бордовська та А. Реан, С. Гадмалієв, Н. Дем'яненко, І. Зязюн, Є. Іванова, В. Кізіма, І. Колесникова, К. Корсак, В. Краєвський, Т. Кун, М. Лукашевич, В. Огнев'юк, В. Пилиповський, М. Романенко, О. Уваркіна та ін.

Окремо слід виділити авторів, які присвятили свої дослідження особистісно-орієнтованому навчанню. Теоретичні та методологічні засади парадигми особистісно-орієнтованого навчання досліджувалися у працях таких українських вчених як А. Береснев, І. Бех, О. Гомілко, Л. Горбунова, Т. Гуменникова, А. Кордюк, А. Коробченко, К. Корсак, О. Пехота, С. Подмазін, В. Рибалка, О. Савченко, А. Фасоля та ін.

Водночас низка питань, що розглядалися в дисертаційній роботі, в науковій літературі висвітлені недостатньо. До них, зокрема, належить аналіз розвитку освіти нашої держави напередодні суспільного розлому перед проголошенням Україною незалежності. В цілому ж недостатньо розробленими залишаються питання ролі вітчизняної системи освіти у визначенні ціннісно-світоглядних засад здійснення модернізації сучасного українського суспільства.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.**

Дисертаційне дослідження є складовою комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу «Освіта як пріоритет державної політики щодо розвитку кадрового потенціалу країни» (Номер державної реєстрації – 0110U005864). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (протокол № 02/498 від 02 березня 2011 року).

**Мета дисертаційного дослідження** полягає в обґрунтуванні детермінативного впливу модернізації системи освіти України на ціннісно-світоглядну визначеність суспільства в контексті входження вітчизняної системи освіти в європейський та світовий освітні простори.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення наступних **дослідницьких завдань**:

- дати визначення поняттю «суспільно-орієнтаційна невизначеність»;
- охарактеризувати потребу, можливості досягнення та зміст інтегральної модернізаційної парадигми освіти;
- дослідити суспільну значущість модернізації освіти України;
- проаналізувати філософсько-освітні засади формування моделі суспільства XXI століття;
- визначити потенціал використання світоглядно-філософських засад для аналізу освітніх процесів;
- розвинути обґрунтування моделі модернізаційного розвитку освіти в контексті сучасних освітніх парадигм;
- уточнити характеристику стану освітніх реформ в Україні доби незалежності;
- уточнити етапи розвитку сучасної української освіти під кутом зору становлення її ціннісно-світоглядних засад.

**Об'єкт дослідження** – система освіти України в контексті потреб і ризиків суспільного розвитку.

**Предмет дослідження** – модернізація вітчизняної системи освіти в умовах суспільних трансформацій в Україні з часу здобуття нею державної незалежності.

Провідна гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що комплексне дослідження модернізації системи освіти України зі світоглядно-філософської точки зору в сучасних умовах дасть змогу визначити основні ціннісні засади впровадження інновацій, які ми спостерігаємо у житті світового суспільства загалом та українського зокрема протягом останніх десятиліть.

**Методи дослідження.** У дисертаційній роботі було використано такі методи: діалектичний – для дослідження комплексу освітніх та суспільних явищ і процесів у розвитку та взаємозв'язку; єдності історичного та логічного – для визначення особливостей виникнення та закономірностей розвитку освітніх та суспільних процесів, а також еволюції освітніх парадигм; порівняльний метод, за допомогою якого здійснено компаративний аналіз освітніх парадигм; метод герменевтики, який дозволив проникнути у внутрішню структуру процесу модернізації освіти; системний – для розгляду системи освіти як цілісного соціального явища в контексті розвитку демократичних процесів у суспільстві, а також метод каузального аналізу – для встановлення й пояснення причинно-наслідкових зв'язків між феноменами цивілізаційного, суспільного й освітнього процесів.

Методологічну основу дослідження склали загальнофілософська теорія пізнання, принцип світоглядного плюралізму, принцип наукового переходу від абстрактного до конкретного та ін. Головним методологічним прийомом наукової роботи стало узагальнення положень видатних українських та зарубіжних науковців, що стосувалися питань модернізації освіти в сучасному суспільстві як у світі загалом, так і України зокрема.

Під час виконання роботи інтенсивно застосовувався міждисциплінарний підхід – для аналізу процесів розвитку освітньо-виховної сфери з позицій філософії, педагогіки, державного управління. Крім того, було використано соціокультурний підхід – для розгляду ціннісних та соціокультурних аспектів модернізації освіти в інформаційному суспільстві (суспільстві знань).

**Наукова новизна** отриманих результатів визначається обґрунтуванням ціннісно-світоглядних основ суспільних трансформацій в Україні в контексті вимог суспільства знань. У дисертації сформульовано положення, які конкретизують наукову новизну дослідження і виносяться на захист.

*Уперше:*

– у вітчизняній науковій літературі надано визначення поняттю «суспільно-орієнтаційна невизначеність» як такому, що позначає стан переходу від політичної, економічної, культурної та соціальної дезорієнтації українського суспільства в пострадянський період розвитку країни до здобуття нової орієнтації на перманентну модернізацію основних сфер життя суспільства із залученням потенціалу суспільного впливу, яким володіє вітчизняна система освіти. Якщо у класичній соціології така невизначеність витлумачувалася переважно як ситуація аномії, то сучасні соціальні теорії, зокрема теорія суспільства ризику розглядає ситуацію невизначеності як розширене поле можливостей, які варто використовувати для здійснення інтенсивних соціальних змін на основі відповідної рефлексії;

– доведено, що спроби рядом авторів проаналізувати філософсько-освітню ситуацію сучасності під кутом зору конкуренції різноманітних освітніх парадигм, як правило, концентруються на аналізі саме історичних форм останніх, а не на аналізі тих напрацьованих у них цінностей, які можна сполучити у рамках інтегральної модернізаційної парадигми освіти. Критерієм

філософської оцінки освітніх парадигм постає в такому разі той ціннісно-світоглядний зміст освіти та виховного процесу, який ці парадигми напрацьовують. Це дозволяє рефлексивно виокремлювати зі складу різних історичних освітніх парадигм прагматично успішні педагогічні технології, а не нескінченно уточнювати їхні понятійні та історичні кордони;

*Набуло подальшого розвитку:*

– положення про модернізацію системи освіти України як завдання, яке може бути реалізоване в теорії та на практиці лише на засадах міждисциплінарності, яка повинна мати єдине ціннісно-світоглядне ядро, а саме спрямовувати модернізаційні зусилля на підготовку людини до життя у глобалізованому динамічному світі, де головними ціннісно-світоглядними якостями індивіда виступають опанування собою у ситуаціях ризику, здатність до самоосвіти, ініціативність, самодисципліна, комунікативні чесноти та вміння оперативно приймати управлінські рішення у практичних ситуаціях;

– положення щодо філософсько-освітніх засад формування моделі суспільства XXI століття. Визначено суспільство ризику як головну причину появи моделі суспільства знання як суспільства майбутнього та його вплив на вибір стратегії освітньої модернізації;

– визначення потенціалу використання світоглядно-філософських засад суспільства ризику для комплексного аналізу розвитку освітніх процесів як на глобальному, так і на національному рівні;

– обґрунтування парадигмальної моделі модернізаційного розвитку освіти та виявлення оптимальних шляхів залучення напрацювань історичних освітніх парадигм на засадах теорії суспільства ризику.

*Уточнено:*

– положення, що поворотним моментом, з якого освіта України почала набувати сучасних модернізаційних рис та орієнтацію на подолання суспільно-орієнтаційної невизначеності, можна вважати середину 1980-х років: комплекс суспільно-політичних подій – а саме початок перебудови радянської політичної системи, аварія на Чорнобильській АЕС, зростання суспільного впливу Народного Руху України, тощо – зумовлюють те, що з цього історичного моменту система освіти починає латентно опановувати модель суспільства ризику;

– етапи розвитку сучасної української освіти під кутом зору становлення її ціннісно-світоглядних засад: 1985–1994 роки – радикальна зміна суспільно-політичних та світоглядних орієнтирів системи освіти; 1995–2001 роки – відмова від радикалізму на користь прагматизації вітчизняної системи освіти; 2002 і дотепер – пошук шляхів модернізації управління системою освіти на шляху до суспільства знань. Майбутнє вітчизняної системи освіти слід ґрунтувати на моделі суспільства ризику, але зі збереженням пріоритету гуманістичних та національних цінностей.

**Теоретичне і практичне значення дисертаційного дослідження** полягає у тому, що на підставі здійсненої роботи з пошуків оптимального шляху розвитку освітньо-виховної сфери в сучасній Україні сформовано узгоджену концепцію реформування освітньої системи нашої держави, яка з



однієї сторони відповідає тим вимогам сьогодення, що забезпечують їй можливість на рівних конкурувати з освітніми системами провідних високорозвинених країн (враховуючи їх досвід та новітні досягнення), а з іншої зберігає всі ті власні здобутки, які виділяють її з-поміж інших та забезпечують її автентичність. Результати дисертаційної роботи можуть бути використані при формуванні та реалізації стратегій розвитку освіти, а також під час викладання таких дисциплін як «Філософія освіти», «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи».

**Особистий внесок здобувача.** Дисертаційна робота є самостійним авторським дослідженням. Результати і висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну дисертації, одержані автором особисто.

У публікації [11] авторові належить частина дослідження, де розглядаються основні виклики, які ставить сучасне суспільство перед освітою та аналізуються можливі шляхи їх подолання. У публікації [17] авторові належить частина дослідження, у якій подано пропозиції щодо виходу України на світову арену демократичного ладу з урахуванням європейських стандартів щодо формування соціально-культурних засад розвитку суспільства. У публікаціях [21] та [22] авторові належить частина дослідження, яка присвячена актуальності використання інформаційних технологій при формуванні зв'язків з громадськістю ВНЗ, а також наголошується на важливості та невідворотності віртуалізації освітнього простору.

**Апробація результатів дослідження.** Основні положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювались на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції для студентів, аспірантів, науковців «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (м. Суми, 2011 р.); Всеукраїнській науково-методичній конференції «Теорія і методика саморозвитку педагогічної майстерності педагогів вищих навчальних закладів України» (м. Івано-Франківськ, 2011 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми соціальної комунікації» (м. Івано-Франківськ, 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Ціннісні пріоритети освіти – виклики XXI століття» (м. Луганськ, 2011 р.); Проблемно-науковій міжгалузевій конференції «Юриспруденція та проблеми інформаційного суспільства» (м. Івано-Франківськ, 2011 р.); Міжнародній науково-методичній конференції «Європейський простір вищої освіти як основа розвитку суспільства знань» (м. Рівне, 2011 р.); Всеукраїнській науковій конференції «Трансформація політико-управлінських та державно-владних відносин у процесі європейської інтеграції» (м. Івано-Франківськ, 2012 р.); Всеукраїнській науково-методичній конференції «Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві» (м. Івано-Франківськ, 2013 р.); Всеукраїнській науково-методичній Інтернет-конференції «Інформаційна культура у просторі професійної комунікації», (м. Івано-Франківськ, 2014 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Практична психологія освіти XXI століття: проблеми

та перспективи» (м. Умань, 2014 р.); Міжнародній науково-методичній конференції «Теорія та практика управління педагогічним процесом» (м. Одеса, 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (м. Одеса, 2014 р.); Міжнародній науковій координаційній раді «Інформаційні проблеми комп'ютерних систем, юриспруденції, енергетики, економіки, моделювання та управління» (м. Яремча, 2014 р.); Всеукраїнській науково-методичній конференції «Розвиток соціальних комунікацій та правове регулювання модернізації освіти в контексті євроінтеграції України» (м. Івано-Франківськ, 2015 р.).

**Публікації.** Основний зміст дисертаційного дослідження відображений у 22 наукових публікаціях, з них – 5 одноосібних статей у наукових фахових виданнях з філософських наук, 1 – у виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз даних (EBSCO Publishing, Inc.; SIS (Scientific Indexing Services); EBSCO InfoBase Index; РІНЦ), 16 публікацій в інших наукових виданнях, матеріалах конференцій.

**Структура дисертації.** Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел – 338 позицій. Загальний обсяг дисертації – 215 сторінок.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, здійснено огляд стану і напрямів її розробки, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження, висвітлено положення, котрі визначають наукову новизну роботи, практичну цінність отриманих результатів, ступінь їхньої апробації, визначено структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Здобутки і втрати освітніх реформ в Україні за роки незалежності (філософське узагальнення)» – проаналізовано процес здійснення реформ системи освіти в Україні від початку «перебудови» і до сьогодні.

Зокрема, у **підрозділі 1.1 «Філософський аналіз поглядів українських науковців на розвиток національної освіти напередодні здобуття державної незалежності»** проаналізовано наукові доробки українських науковців, у яких вони досліджували головні тенденції розвитку національної освіти в кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття.

Дидактичні матеріали містили масу ідей і нововведень, реалізація яких надавала вітчизняній освіті можливість адекватно реагувати на ті виклики, які актуалізували перед вітчизняною освітою прогрес науки та розвиток громадянського суспільства. Однак, інтенсивність упровадження цих ідей не задовольняла бурхливого розвитку суспільства, пов'язаного з «перебудовою».

Влада спочатку сама ініціювала процес змін, який мав сприяти, перш за все скороченню, а то й ліквідації технічного відставання радянської науки і економіки від капіталістичних країн. Однак, запустивши механізми

«відкритості» суспільства та «гласності», влада вже не змогла їх контролювати і центробіжні процеси торкнулись усіх сфер життя СРСР. В результаті була спочатку здійснена спроба «заморозити» реформи в освіті, а згодом, зважаючи на стрімке падіння економіки та виробництва, навчальним закладам надали автономії навіть більше, ніж ті могли опанувати.

Система виховання була найбільш заідеологізованою. Виховання підростаючого покоління у справжніх комуністів-ленінців та борців з релігією та імперіалістичними посяганнями було одним із «стовпів» радянської системи. Потужна система піонерських та комсомольських організацій чітко і ефективно виконувала покладені на неї завдання. Однак, оголошена в результаті перебудови демократизація привнесла у виховання радянської молоді повний сумбур, адже учням та студентам протягом кількох десятиліть догматично твердили, що колективізм – найбільш досконала форма праці людини. Разом з тим, у нових реаліях розвитку суспільства виховання радянської людини почало наближати до особистісно-орієнтованого підходу.

У *підрозділі 1.2 «Еволюція наукових уявлень про пріоритети реформування вітчизняної системи освіти в 1990-х роках»* було представлено спектр наукових поглядів та думок, що висловлювали українські науковці у своїх тогочасних публікаціях стосовно пріоритетів реформування вітчизняної освіти.

Наукові доробки провідних вчених цілком відображають стан речей та тенденції, що тоді відбувалися в системі освіти нашої держави. Наріжний камінь усього цього періоду – пошук оптимального балансу між впровадженнями інновацій, передусім закордонних, та збереженням і примноженням надбань, які вже мала вітчизняна освіта. Дискусії у середовищі провідних науковців в галузі педагогіки, соціології, психології та філософії освіти точилися щодо того, чи варто повністю відмовитись від радянського принципу функціонування освіти та будувати національну школу за західним зразком (радикальний варіант) чи залишити окремі, «кращі» її положення та впроваджувати закордонні технології вибірково, щоб уникнути побічних ефектів «шокової терапії» (так званий ліберальний варіант).

Розвиток системи освіти України в 90-х роках ХХ століття в контексті проведення реформ умовно можна поділити на 2 етапи: 1992-1994 роки – період найбільш рішучих дій щодо впровадження освітніх реформ на основі перспективних напрацювань науковців; 1995-2001 роки – період певного відходу від радикалізму, спроби в деякій мірі зберегти та виправдати радянську систему освіти, що пояснювалося як складною соціально-економічною ситуацією, так і небажанням консерваторів в освіті кардинально міняти все те, до чого за довгі роки звикли усі, зрештою, і не тільки в освіті.

Головною тенденцією 1990-х років стала побудова освіти України на принципах гуманізму, демократизму та особистісно-орієнтованого підходу до навчання. І якщо на початку досліджуваного нами періоду гуманістичні погляди в освіті мали яскраво виражене національно-державницьке спрямування, то починаючи із середини 90-х років, на фоні складної соціально-

економічної ситуації в країні та хронічної нестачі коштів, проявляється деяке розчарування національно-патріотичними ідеями, поступово відбувається прагматичний перехід до побудови освіти на принципах компетентісної парадигми та захоплення ідеями глобалізму та інтеграції України у європейський та світовий науково-освітні простори.

**Підрозділ 1.3 «Пошук вектору модернізації вітчизняної системи освіти на межі ХХ – ХХІ століть»** містить аналіз досягнень української освіти у останні роки, а також спробу прогностичної оцінки майбутнього десятиріччя.

Основною метою модернізації освіти повинні стати заходи, спрямовані на розвиток національної системи освіти, яка б відповідала сучасним світовим вимогам і тенденціям, а також потребам особистості та була спроможна реалізувати себе в умовах постійних змін суспільства в режимі суспільства ризику. Це вимагає врахування реалій сучасного ринку праці як в Україні, так і за її межами, адже при підготовці спеціалістів для тієї чи іншої галузі слід орієнтуватися на попит на них. Суть управління освітою полягає у прийнятті таких управлінських рішень, які, по-перше, мають ґрунтуватися на оновленій нормативно-правовій базі, а, по-друге, відповідати тим вимогам, які ставить перед нею сучасне постіндустріальне суспільство.

Загалом основними рисами освітньої системи в Україні на рубежі століть та її подальшого розвитку можна вважати:

- формування ідеології модернізації та реформування української освіти, спрямованої на підвищення її ефективності та конкурентоздатності;
- удосконалення системи управління та фінансування освітніх закладів та надання їм більш широкої адміністративної та фінансової автономії з метою підвищення ефективності їхньої діяльності;
- визнання державою нетрадиційних форм здобуття освіти та проведення більш гнучкої політики з метою забезпечення оптимального балансу між її масовістю та якістю;
- винайдення та запровадження способів стимулювання та заохочення як тих, хто навчається, так і тих, хто прагне отримати знання.

**Другий розділ «Філософсько-освітні засади формування моделі суспільства ХХІ століття»** являє собою спробу філософського аналізу головних тенденцій розвитку освітньої галузі взагалі і зокрема з огляду на входження соціуму в еру інформаційного суспільства та суспільства знань.

Зокрема, у **підрозділі 2.1 «Основні обриси зміни індустріального суспільства інформаційним»** проаналізовано процес трансформації індустріального суспільства в інформаційне. За результатами дослідження можна зробити висновки, що інформаційне суспільство фактично вже стало нашим сьогоденням. Варто, на нашу думку, відмітити його головні риси: радикальне підвищення важливості інформації і знань у житті суспільства; значне зростання кількості та якості інформаційних комунікацій, продуктів і послуг в економіці країни; залучення держави до світового інформаційного простору, що забезпечує можливість використовувати глобальні світові

ресурси; запровадження нової системи цінностей громадянського суспільства, в якому окремо взята людина та її потреби будуть мати вищий пріоритет.

У **підрозділі 2.2 «Головні причини появи моделі суспільства знань та її вплив на вибір стратегії освітніх модернізацій»**, можна зробити висновок, що суспільство знань – логічний процес перетворення інформаційного суспільства у нову більш досконалу форму, яка відображає сучасні світові тенденції в політиці, економіці, соціальній та інших сферах людського буття. Нове суспільство з його викликами і мінливістю не можна характеризувати за кількістю комп'ютерів у межах тієї чи іншої країни. Згідно моделі суспільства знань «сучасна освічена людина» повинна не просто постійно здобувати нові знання, а й використовувати їх, володіти такими рисами, як комунікабельність, самодисципліна, вміння аналізувати складні ситуації та приймати нестандартні рішення в максимально стислі терміни і бути готовою до постійних змін. Лише завдяки цим якостям їй вдасться посісти належне місце на ринку праці незалежно від економічної ситуації і стати повноцінним громадянином своєї держави та світового соціуму. Якість освіти тому стає одним з найважливіших показників розвитку будь-якої країни і потребує залучення значно більшої уваги та ресурсів.

**Підрозділ 2.3 «Взаємообумовленість перспектив суспільно-економічного та освітнього розвитку в Україні у XXI столітті»** визначає основні перспективи подальшого розвитку освітньо-виховної системи в Україні:

- формування ідеології проривної та випереджальної модернізації і відповідного реформування української системи освіти, спрямованої на підвищення її ефективності та конкурентоздатності;

- залучення стратегії суспільства ризику до концепції реформування вітчизняної системи освіти;

- удосконалення управління та фінансування освітніх закладів з метою надання їм більш широкої адміністративної та фінансової автономії;

- запровадження елементів інноваційної освіти (наприклад, дистанційної) на всіх рівнях та в усіх складових вітчизняної системи освіти;

- винайдення та запровадження способів стимулювання та заохочення тих, хто навчається як у системі державної освіти, так і поза нею.

Ситуація суспільства ризиків створює нові умови для надання освіти: як тільки ми починаємо усвідомлювати і опрацьовувати ризики, так наша рефлексивна діяльність починає сама продукувати нові ризики – точніше ми починаємо їх бачити там, де раніше не помічали. Необхідна зміна настанови: замість уникати ризиків, ми маємо вчитися ними управляти – ризик постає чинником встановлення контролю над ситуацією, контролю не абсолютного (що було би лише ілюзією), а динамічного контролю.

**Третій розділ дисертаційної роботи «Ціннісно-світоглядний вимір освітніх парадигм в Україні у світлі сучасних уявлень про суспільну еволюцію»** присвячено аналізу розвитку освітянських парадигм.

У **підрозділі 3.1 «Аналіз еволюції провідних освітніх парадигм 1990-х років»** проведено аналіз освітянських парадигм першого десятиріччя незалежної української освіти.

Загалом характеризуючи процес еволюції освітніх парадигм у 1990-х роках в Україні, його можна умовно розділити на 2 етапи:

– перший етап (початок-середина 90-х років) – час тотального захоплення ідеями гуманізму та використання його принципів у побудові як навчального процесу зокрема, так і системи освіти загалом в рамках гуманістичної (феноменологічної парадигми);

– другий етап (кінець 90-х років) характеризувався поступовим залученням у педагогічний процес принципів компетентнісної та культурологічної парадигм, та трансформації більш широкого поняття гуманістична парадигма у парадигму індивідуально-особистісного (особистісно-орієнтованого) навчання.

Варто також зазначити, що незважаючи на гуманістичну спрямованість української освіти, її ціннісно-світоглядна орієнтація на використання принципів тільки однієї освітньої парадигми неминуче призводила до негативних тенденцій. Найбільш ефективним рішенням мав стати пошук шляхів взаємного доповнення вищезгаданих парадигм.

У *підрозділі 3.2 «Парадигма індивідуально-особистісного навчання початку XXI століття»* було розкрито суть парадигми індивідуально-особистісного навчання.

Утвердження індивідуально-особистісної парадигми в освіті покликане готувати самодостатніх людей. Дослідження цієї парадигми необхідно здійснювати, виходячи з тісного взаємозв'язку принципів теорії пізнання та цінностей особистісного розвитку. Організація особистісно-орієнтованого навчання потребує переорієнтації: від спрямованості на запам'ятовування готових знань необхідно перейти до вміння творчо навчатись, опрацьовуючи наукові знання, власний і суспільний практичний досвід. Головне завдання сучасної системи освіти полягає не в тому, щоб готувати фахівців для вирішення ситуацій, які описані в навчально-методичній літературі, а для прийняття ними рішень у ситуаціях, які виникають у практичній діяльності.

У *підрозділі 3.3 «Пошуки оптимального шляху розвитку освітньо-виховної сфери в сучасній Україні»* нами визначено, що серед кроків, які першочергово варто зробити в Україні для розвитку освітньо-виховної сфери, необхідно виділити наступні:

– відмовитись від практики фінансування освіти за залишковим принципом – це дозволить підняти престиж працівників галузі та утримати «кращі уми» від виїзду закордон;

– інтенсифікувати розвиток дистанційної е-освіти та продумати, яким чином на законодавчому рівні легалізувати дипломи та сертифікати віртуальних та дистанційних освітніх закладів;

– стимулювати тих працівників освіти, які у своїй діяльності віддають перевагу використанню новітніх інформаційних технологій, в тому числі для поповнення новими і цікавими науковими та методичними розробками загальнодоступних освітніх ресурсів у мережі Інтернет;

– продовжити розвивати інтеграцію України в світовий інформаційний та освітній простори з метою співпраці та перейняття досвіду інноваційного розвитку освіти тих держав, які досягли значних успіхів у цьому процесі;

– інтенсифікувати використання ІКТ та застосування інтерактивних методів навчання;

– спростити систему здобуття наукових ступенів та спонукати молодь, а особливо студентів, до науково-дослідної діяльності не тільки під час навчання в університеті, але і по його закінченні.

## ВИСНОВКИ

У висновках дисертаційного дослідження зроблено узагальнення результатів роботи щодо обґрунтування детермінативного впливу модернізації системи освіти України на ціннісно-світоглядну визначеність суспільства в контексті входження вітчизняної системи освіти в європейський та світовий освітній простори. Сформульовано рекомендації, які мають істотне теоретико-практичне значення. Вони конкретизовані в наведених нижче положеннях:

1. Завдання освіти в кожній країні визначаються особливостями й перспективами її соціально-економічного розвитку та загальносвітовими процесами й тенденціями. Система освіти суспільства має відповідати його стратегічним завданням. Проте стан справ у вітчизняній галузі освіти, темпи та глибина перетворень не повною мірою задовольняють потреби особистості, суспільства й держави. Поняття «суспільно-орієнтаційна невизначеність» є найбільш вдалим терміном для означення тієї політичної, економічної, культурної та соціальної дезорієнтації українського суспільства, яка пов'язана переважно з недостатньо ефективним зживанням пострадянських ціннісно-світоглядних та інституційно-організаційних рудиментів вітчизняного суспільства, оптимальним засобом для подолання чого постає модернізація системи освіти України.

2. Визначення критеріїв поділу освітніх парадигм варто реалізовувати з точки зору змісту освіти та виховного процесу, що дає можливість більшу увагу приділити практичному застосуванню педагогічних технологій. Вкрай важливим для модернізації вітчизняної освіти з філософського-світоглядної точки зору є аналіз міжпарадигмальних зв'язків. Не існує «найкращої» чи «метاپарадигми» розвитку освіти. Єдино правильне, на наш погляд, рішення – це кооперація уже відомих парадигм, їх доповнення одна одною, адже тільки у такому випадку ми отримаємо збалансований процес розвитку освіти.

3. Глобалізація, зміна технологій, перехід до інформаційно-технологічного суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, інші властиві сучасній цивілізації риси зумовлюють розвиток людини як головну мету, ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу, потребу в радикальній модернізації галузі; ставлять перед державою, суспільством завдання забезпечити пріоритетність розвитку освіти і науки, першочерговість розв'язання їх нагальних проблем.

4. Питання розвитку національної системи освіти та загалом освітньо-виховної сфери в Україні, їх модернізації з метою приведення до стандартів, які відповідають принципам суспільства знань, є винятково важливим. Основні труднощі полягають у тому, що сучасний розвиток освітньо-виховної сфери відбувається в контексті істотного детермінативного впливу глобалізації, інформатизації та зростання суспільних ризиків. Враховуючи інерційний вплив замкненості інформаційного простору за часів СРСР, перед громадянами України постає подвійне завдання – імплементувати цінності демократичного ладу не лише в освітньо-виховній сфері, а й у суспільстві загалом.

5. Попри всі негаразди й труднощі, нині перед Україною в контексті наближення до ціннісно-світоглядних стандартів суспільства знань істотно актуалізувалась необхідність реалізувати свій економічний, культурний та науковий потенціал і засобом насамперед якісної і ефективної освіти подолати суспільну кризу. Освітній дискурс ризиків модернізації має переваги, зумовлені передовсім відсутністю безпосередньої матеріальної зацікавленості суб'єктів рефлексії в нав'язуванні своєї стратегії оперування ризиками, оскільки в сфері освіти і науки основним смисловим і мотиваційним орієнтиром є істина. Крім того, сам спосіб пошуку прийнятних ризиків тут базується на знаннях, а не на симпатіях електорату. Відтак, суспільство ризиків цілком когерентне суспільству знань.

6. Модернізаційна модель системи освіти на засадах теорії суспільства ризику має включати в себе, передусім, підвищення політичної ролі системи освіти. Це означає не ідеологізацію чи політизацію освіти, а навпаки – наділення політичної практики елементами освітнього процесу: у політичній рефлексії мають бути реалізовані принципи перманентного оновлення системи знань, на основі яких приймаються управлінські рішення; альтернативності сценаріїв розвитку подій; врахування як основних, так і побічних наслідків реалізації кожного з таких сценаріїв; орієнтація на благо особистості як найвищий пріоритет при обранні певної моделі політичної поведінки тощо.

7. Однією з тенденцій сучасної освітньої парадигми, зумовленої новою філософією освіти, принципи якої почали інтенсивно запроваджуватись у навчальний процес на зламі століть, є підготовка спеціаліста нової генерації, який би володів достатнім рівнем знань на початковій стадії своєї практичної діяльності й мав належну базу підготовки для успішної орієнтації в будь-якій ситуації протягом усієї професійної діяльності.

8. Об'єктивних і зважених корекцій потребує поширена в дослідницькому середовищі теза про те, що до 1991 року жодних позитивних гуманістичних та демократичних зрушень у напрямку розбудови системи освіти нашої держави не було. Неупередженого висвітлення заслуговують досягнення педагогів-новаторів другої половини 1980-х років, адже значення їх науково-методичних напрацювань, особливо у сфері дидактики, є доволі вагомими і повчальними. Ризик втрати неперервності трансляції педагогічного досвіду не менш загрозливий, ніж ризик недостатнього опанування західними педагогічними технологіями: якщо коректне оволодіння останніми не є гарантованим, то



втрата першого стає все більш реальною в умовах суспільно-орієнтаційної невизначеності. Тому оптимальним шляхом мінімізації ризиків постає адаптація світових педагогічних технологій до цінностей і потреб вітчизняної системи освіти.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Гривнак Б. Л. Парадигма особистісно-орієнтованого навчання на початку нового століття / Б. Л. Гривнак // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : Збірник наукових праць. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2010. – № 42. – С. 138–144.
2. Гривнак Б. Л. Суспільно-економічний розвиток людства у ХХІ столітті: наслідки для освітньої сфери / Б. Л. Гривнак // Нова парадигма : Журнал наукових праць / [гол. ред. В. П. Бех]. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Випуск 98. – С. 112–124.
3. Гривнак Б. Л. Особливості євроінтеграції системи вищої освіти України / Б. Л. Гривнак // Вища освіта України. – Додаток 2 (№ 3). – Том I (26). – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : тематичний випуск». – К.: «Гнозис», 2011. – С. 158–165.
4. Гривнак Б. Л. Суспільство, яке ми будемо: концепція інформаційного суспільства в сучасному світі / Б. Л. Гривнак // Гілея (науковий вісник) : [зб. наук. праць] / [гол. ред. В. М. Вашкевич]. – К. : ВІР УАН, 2011. – Спецвипуск. – С. 285–291.
5. Гривнак Б. Л. Вплив інформаційного суспільства на розвиток освіти в Україні / Б. Л. Гривнак // Гілея (науковий вісник) : [зб. наук. праць] / [гол. ред. В. М. Вашкевич]. – К. : ВІР УАН, 2013. – Випуск 76 (№9). – С. 213–215.

### Стаття у виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз даних:

6. Гривнак Б. Л. Тенденції розвитку вітчизняної освіти в другій половині 80-х – на початку 90-х років ХХ століття / Б. Л. Гривнак // Гілея (науковий вісник) : [зб. наук. праць] / [гол. ред. В. М. Вашкевич]. – К. : ВІР УАН, 2015. – Випуск 93 (№2). – С. 103–109. *(Входить до міжнародних наукометричних баз даних EBSCO Publishing, Inc.; SIS (Scientific Indexing Services); EBSCO InfoBase Index; PИИЦ).*

### Публікації в інших наукових виданнях, матеріали конференцій:

7. Гривнак Б. Л. Модернізація освіти України в умовах суспільно-орієнтаційної трансформації / Б. Л. Гривнак // Науковий часопис НПУ імені

М. П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наук. пр.]. – 2010. – Випуск 25 (38). – С. 33–36.

8. Гривнак Б. Л. Перехід від інформаційного суспільства до суспільства знань – світові тенденції та українські реалії / Б. Л. Гривнак // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів, науковців, Суми, 27–30 квітня 2011 р. – Суми, 2011. – Т. II. – С. 177–181.

9. Гривнак Б. Л. Розвиток особистості як головний орієнтир у навчальному процесі / Б. Л. Гривнак // Теорія і методика саморозвитку педагогічної майстерності педагогів вищих навчальних закладів України: матеріали Всеукр. наук-методич. конференції, Івано-Франківськ, 30 травня – 01 червня 2011 р. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 275–278.

10. Гривнак Б. Л. Вища освіта в сучасному суспільстві – якою їй бути? / Б. Л. Гривнак // Ціннісні пріоритети освіти – виклики XXI століття : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, Луганськ, 9-11 жовтня 2011 р. – Луганськ, 2011. – Ч. 2. – С. 62–69.

11. Гривнак Б. Л. Інформаційний простір як складова навчального процесу в контексті євроінтеграції України / Б. Л. Гривнак, Х. Д. Михайлів // Актуальні проблеми соціальної комунікації : матеріали наукової конференції, Івано-Франківськ, 28-29 вересня 2011 р. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 46–53 (у співавторстві, авторський внесок – 0,2 д.а.).

12. Гривнак Б. Л. Перспективи інноваційного розвитку вищої освіти в контексті побудови інформаційного суспільства в Україні / Б. Л. Гривнак // Юриспруденція та проблеми інформаційного суспільства: матеріали Проблемно-наукової міжгалузевої конференції, Івано-Франківськ, 25-29 жовтня 2011 р. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 10-12.

13. Гривнак Б. Л. Проблеми підготовки фахівців майбутнього в контексті побудови в Україні інформаційного суспільства (суспільства знань) / Б. Л. Гривнак // Європейський простір вищої освіти як основа розвитку суспільства знань : матеріали X Міжнародної науково-методичної конференції, Рівне, 10-11 листопада 2011 р. – Рівне, 2012. – С. 138–141.

14. Гривнак Б. Л. Вплив соціальних мереж на формування світогляду сучасної молоді в контексті глобалізації / Б. Л. Гривнак // Трансформація політико-управлінських та державно-владних відносин у процесі європейської інтеграції : матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю, Івано-Франківськ, 24-25 травня. – Івано-Франківськ, 2012. – Вип. 2. – С. 202–208.

15. Гривнак Б. Л. Парадигма вітчизняної освіти як важливий елемент її становлення та розвитку в 90-х роках ХХ століття / Б. Л. Гривнак // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наук. пр.]. – 2012. – Випуск 29 (42). – С. 56–61.

16. Гривнак Б. Л. Формування інформаційного суспільства як визначальний фактор розвитку освіти в Україні / Б. Л. Гривнак // Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві : матеріали Всеукраїнської наук.-

метод. конф., Івано-Франківськ, 16-17 травня 2013. – Івано-Франківськ, 2013. – С. 27–31.

17. Гривнак Б. Л. Проблеми інтеграції України у в Європейський союз: соціально-культурний аспект / Б. Л. Гривнак, І. І. Рибчин // Інформаційна культура у просторі професійної комунікації : матеріали Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції, Івано-Франківськ, 17-18 квітня 2014 р. – Івано-Франківськ, 2014. – С. 261–267 (*у співавторстві, авторський внесок – 0,2 д.а.*).

18. Гривнак Б. Л. Особистісно-орієнтований підхід до навчання : особливості реалізації в Україні / Б. Л. Гривнак // Практична психологія освіти XXI століття: проблеми та перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Умань, 20-21 травня 2014 р. – Умань, 2014. – С. 74–79.

19. Гривнак Б. Л. Трансформація пріоритетів розвитку освіти в Україні в 1990-х роках / Б. Л. Гривнак // Методологія та технологія сучасного філософського пізнання : матеріали II Міжнародної наукової конференції, Одеса, 29-30 травня 2014 р. – Одеса, 2014. – С. 18–20.

20. Гривнак Б. Л. Роль комунікації в організації навчального процесу у ВНЗ / Б. Л. Гривнак // Теорія та практика управління педагогічним процесом: матеріали Міжнародної науково-методичної конференції, Одеса, 19-21 червня 2014 р. – Одеса, 2014. – С. 62–69.

21. Гривнак Б. Л. Роль інформаційних технологій у формуванні зв'язків з громадськістю ВНЗ у контексті модернізації освіти в Україні / О. Д. Джура, Б. Л. Гривнак // Інформаційні проблеми комп'ютерних систем, юриспруденції, енергетики, економіки, моделювання та управління : матеріали Міжнародної наукової координаційної ради, Яремча, 01-06 липня 2014 р. – Яремча, 2014. – С. 166–170 (*у співавторстві, авторський внесок – 0,2 д.а.*).

22. Гривнак Б. Л. Використання PR-технологій як важлива складова формування іміджу вищого навчального закладу / О. Д. Джура, Б. Л. Гривнак, Д. Р. Мартинець, Г. В. Пуляк // Розвиток соціальних комунікацій та правове регулювання модернізації освіти в контексті євроінтеграції України : матеріали Всеукр. наук-практ. конференції, Івано-Франківськ, 20-22 травня 2015 р. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 24–29 (*у співавторстві, авторський внесок – 0,1 д.а.*).

## АНОТАЦІЇ

**Гривнак Б. Л. Модернізація системи освіти України як чинник ціннісно-світоглядної визначеності суспільства. – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти. – Інститут вищої освіти НАПН України. – Київ, 2016.

У дисертації сформульовано дефініцію поняття «суспільно-орієнтаційна невизначеність» як стану переходу від політичної, економічної, культурної та соціальної дезорієнтації українського суспільства в пострадянський період

розвитку країни до набуття орієнтації на перманентну модернізацію основних сфер життя суспільства із залученням потенціалу суспільного впливу, яким володіє вітчизняна система освіти. Якщо у класичній соціології така невизначеність витлумачувалася переважно як ситуація аномії, то сучасні соціальні теорії, зокрема теорія суспільства ризику, розглядає ситуацію невизначеності як розширене поле можливостей, які варто використовувати для здійснення інтенсивних соціальних змін на основі відповідної рефлексії. Критерієм філософської оцінки освітніх парадигм постає той ціннісно-світоглядний зміст освіти та виховного процесу, який ці парадигми напрацьовують. Охарактеризовано модернізацію системи освіти України як завдання, котре може бути реалізоване в теорії та на практиці лише на засадах міждисциплінарності, яка повинна мати єдине ціннісно-світоглядне ядро, а саме: спрямовувати модернізаційні зусилля на підготовку людини до життя у глобалізованому динамічному світі, де головними ціннісно-світоглядними якостями індивіда виступають опанування собою у ситуаціях ризику, здатність до самоосвіти, ініціативність, самодисципліна, комунікативні чесноти та вміння оперативно приймати управлінські рішення у практичних ситуаціях.

**Ключові слова:** модернізація системи освіти, суспільно-орієнтаційна невизначеність, цінності, світогляд, освітня політика.

**Гривнак Б. Л. Модернизация системы образования Украины как фактор ценностно-мировоззренческой определенности общества. – Рукопись.**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования. – Институт высшего образования НАПН Украины. – Киев, 2016.

В диссертации сформулировано дефініцію поняття «общественно-ориентационная неопределенность» как состояния перехода от политической, экономической, культурной и социальной дезориентации украинского общества в постсоветский период развития страны до обретения ориентации на перманентную модернизацию основных сфер жизни общества с привлечением потенциала общественного влияния, которым владеет отечественная система образования. Если в классической социологии такая неопределенность истолковывалась преимущественно как ситуация аномии, то современные социальные теории, в частности теория общества риска, рассматривает ситуацию неопределенности как расширенное поле возможностей, которые следует использовать для осуществления интенсивных социальных изменений на основе соответствующей рефлексии.

Доказано, что попытки рядом авторов проанализировать философскую образовательную ситуацию современности с точки зрения конкуренции различных образовательных парадигм, как правило, концентрируются на анализе именно исторических форм последних, а не на анализе тех выработанных ими ценностями, которые можно совместить в рамках интегральной модернизационной парадигмы образования. Критерием

философской оценки образовательных парадигм предстает в таком случае то ценностно-мировоззренческое содержание образования и воспитательного процесса, которое эти парадигмы нарабатывают. Это позволяет рефлексивно выделять из состава различных исторических образовательных парадигм прагматично успешные педагогические технологии, а не бесконечно уточнять их понятийные и исторические границы.

Охарактеризовано модернизацию системы образования Украины как задачу, которая может быть реализована в теории и на практике лишь на основе междисциплинарности, которая должна иметь единое ценностно-мировоззренческое ядро, а именно: направлять модернизационные усилия на подготовку человека к жизни в глобальном динамичном мире, где главными ценностно-мировоззренческими качествами индивида выступают овладение собой в ситуациях риска, способность к самообразованию, инициативность, самодисциплина, коммуникативные достоинства и умение оперативно принимать управленческие решения в практических ситуациях.

Поворотным моментом, с которого образование Украины начало приобретать современные модернизационные черты и ориентацию на преодоление общественно-ориентационной неопределенности, можно считать середину 1980-х годов: комплекс общественно-политических событий – а именно – начало перестройки советской политической системы, авария на Чернобыльской АЭС, рост общественного влияния Народного Руха Украины и тому подобное – приводят к тому, что с этого момента система образования начинает латентно осваивать модель общества риска.

Определены этапы развития современного украинского образования с точки зрения становления ее ценностно-мировоззренческих основ: 1985-1994 годы – радикальное изменение общественно-политических и мировоззренческих ориентиров системы образования; 1995-2001 годы – отказ от радикализма в пользу прагматизации отечественной системы образования; 2002 и до сих пор – поиск путей модернизации управление системой образования на пути к обществу знаний. Будущее отечественной системы образования следует основывать на модели общества риска, но с сохранением приоритета гуманистических и национальных ценностей.

**Ключевые слова:** модернизация системы образования, общественно-ориентационная неопределенность, ценности, мировоззрение, образовательная политика.

**Gryvnak B. L. Modernization of education system of Ukraine as factor of value-ideological certainty of the society. – Manuscript.**

Thesis for the degree of Candidate of Philosophy in specialty 09.00.10 – philosophy of education. – Institute of Higher education of NAPS of Ukraine. – Kyiv, 2016.

The thesis provided the definition of «socio-orientation uncertainty» as the state of transition from the political, economic, cultural and social disorientation of Ukrainian society in the post-Soviet period to the country that obtains a new

orientation to permanent modernization of spheres of society involving potential public exposure, which has national education system. If classical sociology such uncertainty was explained primarily as a situation of anomie, the modern social theories, including the theory of risk society considers uncertainty as extended field of opportunities that should be used to make intense social change based on appropriate reflection. The criterion of philosophical evaluation of educational paradigms that presents value-ideological content of education and the educational process which these paradigms work out. Characterized modernization of the education system of Ukraine as a task that can be realized in theory and in practice only on the basis of interdisciplinarity, which should have a single value-ideological core, namely direct upgrades no effort to prepare man for life in a globalized dynamic world, where the main value-worldview qualities of the individual act mastering themselves in situations of risk, the ability to self-education, initiative, self-discipline, communication skills and virtues operational management decisions in practical situations.

**Keywords:** modernization of system of education, socio-orientation uncertainty, values, philosophy, educational policy.